

Література

1. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику. – К: Эколого-культурный центр. – 228 с.
2. Гуріненко Н.О., Коротич В.В. Організація екологічної роботи школярів: методичний посібник – Полтава: АСМІ, 2000. – 56 с.
3. Чижова В.П. Школа природы. – М: Заповедники, 1997. – 160 с.

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ (З ДОСВІДУ БОЖКІВСЬКОГО ЗНЗ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Васюкова Н.М.

Божківський ЗНЗ I-III ступенів Полтавського району Полтавської області

Відношення людини до природи нині набуває такого ж морального значення як і відношення людини до людини. Саме у підвищенні екологічної культури людини, повернення її до природи як до вихідного середовища, створення прийнятної етичної орієнтації, що базується на найбільшій повазі і найдбалішому ставленні до навколишнього середовища, сприйнятті природи у всіх її виявах як суб'єкту взаємовідносин. Саме у такому біоетичному підході вбачається вирішення багатьох, в тому числі і глобальних, екологічних проблем. Біоетика – це гуманізм по відношенню до всієї біосфери і людини як одного із її репрезентантів.

Формування екологічної культури людини – процес довготривалий, який повинен спиратися на ґрунтовні знання з багатьох галузей науки. Значне місце у ньому відведено біології і екології, мета яких – забезпечити достовірною інформацією про об'єкти, явища, процеси природи, розкрити взаємозв'язки у природі, сформувати поняття про їх вразливість, викликати почуття бережливого відношення до всього живого.

Для реалізації цієї мети, яка важлива своїм результатом – виховання екологічно грамотної і культурної людини – при організації навчально-виховному процесу природничо-наукової освіти у школі доцільно використовувати стандартні моделі екологічної освіти і виховання, розробляти та реалізувати підходи.

Для Божківського ЗНЗ (Полтавський район Полтавської області) набутий досвід запровадження різних форм роботи із учнями з метою їх різнобічної підготовки з біології та екології, формування екологічного світогляду молоді людини.

Найкраще ці завдання реалізуються під час нестандартних уроків з біології та екскурсій у природі. Нами розроблені правила поведінки учнів у природі, з якими вони знайомляться як на підготовчому до екскурсії етапі, так і під час самої екскурсії, оскільки у процесі екскурсії вони можуть самостійно ці правила розробляти (так зване, включене навчання). Наводимо один із варіантів таких правил:

1. В лісі, на луках, біля річки, ви – гості. Намагайтесь якнайменше турбувати птахів, звірів, комах, особливо в період гніздування і виведення потомства.

2. Якщо зустрінете маленьких звірів чи пташенят, залиште їх на місці, не беріть із собою. Ніхто не створить їм кращих умов для росту і розвитку, ніж батьки.

3. Бережливо відноситись до рослин: збираючи квіти, ми лишаємо можливості рослин розмножуватись насінням і невільно проводимо штучний добір, залишаючи для дозрівання плоди і насіння більш слабких і менш життєво стійких особин.

4. Народна мудрість говорить: одна людина залишає в лісі слід, сто чоловік – стежку, а тисяча – пустелю. Намагайтесь ходити в лісі, на луках тільки по вже проторованих стежках.

5. У природі зберігайте тишу.

6. Дотримуйтесь чистоти в лісі, на луках. Пам'ятайте: папір до повного знищення лежить більше 2 років, банка з-під консервів – 90, поліетиленовий пакет – 200, скло – більше 1000 років.

7. Покидаючи ліс, луки, струмок, перевірте, що ви залишаєте після себе. Нехай після вашого походу струмок залишиться прозорим, ліс – зеленим, трава – свіжою, а ваша совість – чистою.

Під час перебування у природі (уроки, екскурсії, еколого-натуралістична діяльність та ін.) учні мають змогу самостійно відпрацьовувати завдання, наприклад, збирати матеріал для виконання реферативних повідомлень та наукових звітів: 7 клас. Реферат – спостереження протягом навчального року „Знай, люби, бережи”; 6 клас. Реферат – „Цікаве, дивовижне, неймовірне...”. Обов'язковими розділами змісту рефератів чи повідомлень є приміром такі: правила поведінки людини в природі; мої дії щодо збереження виду; я можу природі допомогти; так у природі поводитись не можна та ін.. Якщо досліджується рідкісний вид (рослин, тварин, грибів) – учні складають звернення-лист до людей від „братів наших менших”. У ході дослідження визначених учнями об'єктів складається розпорядок дня тварини, визначаються взаємозв'язки з іншими живими об'єктами, характеризується поведінка тварин в різних ситуаціях.

Практикуємо і групову роботу учнів у природі. З цією метою клас ділиться на групи і обирає об'єкт дослідження. Потрібно дослідити: Як часто зустрічається досліджувана рослина? Хто із тварин відвідує цю рослину і з якою метою? Які організми співіснують у даній екосистемі? У висновку – які наслідки будуть в природі, якщо даний вид зникне з цієї екосистеми.

Наводимо приклади таких завдань:

1. Як і чому зміниться життя діброви у тих випадках, якщо там:

а) вирубали всі кущі;

б) хімічним шляхом знищили всіх рослиноїдних комах.

2. При масовому винищенні хижих птахів, які знищували тетеревів, останні в лісі вимирали; у результаті знищення горобців урожай зернових культур падає. Чим це можна пояснити? Обґрунтувати відповіді. Розроби-

ти макет і скласти опис мурашника у лісі на основі знань і досліджень у природі. На які групи діляться мурашки за виконуваними функціями, які для цього у них вироблені пристосування? Ваша думка, які функції і чому виконували мурашки, за якими ви спостерігали? Із ким взаємодіють мурашки і яке значення це має? Висновок.

Дослідження лук і водойм на території с. Божківського передбачає виконання таких завдань: Стан лучних і водних екосистем. Види забруднення. Як почуваються живі організми в таких умовах. Дослідження в групах: вказати вплив різноманітних знахідок (сміття) на рослинні і тваринні організми; наслідки втручання людини до екосистем; чим можемо допомогти; проведення практичної роботи: збір і утилізація відходів.

Однією із форм екологічної освіти і виховання є організація конкурсів малюнків, плакатів на теми: „Як не повинно бути”, „Співіснування живих організмів”, „Земля – мій дім” та ін.

Для старшокласників пропонуються завдання, які є міждисциплінарними. Одним із варіантів є таке завдання: Розробити юридичні права тварин і рослин (9-11 класи).

Цікавою для дітей і екологічно виправданою є гра „Павутинка”. Місце проведення: ліс, клас, шкільний двір. Поняття і взаємозв'язки: екосистеми, ланцюги живлення, рівновага в природі, втручання людини в природу, біоетика.

Мотивація: інколи ми не усвідомлюємо, що все в природі – живе і неживе – взаємопов'язане. Наприклад, якщо ми зрубаємо дерево або колекціонер спіймає багато метеликів одного виду, або ж зібрати на чай і відвари увесь чебрець, не залишивши ні стеблинки, то такі вплинуть на цілий ланцюг послідовних взаємозв'язків у природі. Це, немов би „посмикати павутинку” за одну нитку – у рух приходять всі нитки.

Гра. Діти стають в коло. Одна дитина тримає клубок ниток і починає: „Я (наприклад) – дуб, на мені живе білка”. Тримає кінець нитки, а клубок кидає тваринці – білочці. „Білочка” продовжує: „Я люблю горішки. Ліщина, будь-ласка, лови клубочок”. Клубок продовжує свій шлях до черв'яка, жаби, лелеки (по ланцюгу живлення до того часу, поки всі не будуть пов'язані, деякі учасники – кілька разів).

Питання у ході гри: що станеться, якщо зрубати дуб? Це – не тільки знищити одне дерево. Такі дії вплинуть на життя всіх організмів у цій екосистемі, які були з ним пов'язані.

Після гри з дітьми-учасниками проводиться бесіда за такими питаннями (орієнтовно). Що станеться, якщо: Буде осушене болото? Буде вирубаній ліс? Будуть розорані луки? Територію буде затоплено? Створити сміттєзвалище біля водойми?

Гра „Павутинка” допоможе усвідомити взаємозв'язки в природі нагадає, що все є частиною єдиного цілого. Наприклад, кидаючи клубок, діти говорять, що їм подобається одне в одному (усмішка, готовність прийти на допомогу тощо). У кожному знайдеться щось хороше.

У кінці гри, коли вже всі декілька разів пов'язані, нехай учасники гри тихенько „посмикають за павутинки”. У цей час, можливо, вони від-

чують свою єдність і взаємозв'язок: ми – тут, ми – разом, ми всі – єдине ціле.

Не менш цікавою є гра „Обери правильну дорогу”. Мета: поглибити знання дітей про взаємозв'язки людини з природою на основі конкретних правил поведінки у природному середовищі. Дитина має визначити, якою стежкою або дорогою вона пройде, і пояснити свій вибір.

Перебіг гри: можна проводити у класі, на вулиці, в природі.

Пропонується три стежки. Якщо піти першою – можна потоптати проліски, що ростуть на ній. Якщо другою – зустрінешся з гадюками і вужами. Посередині третьої стежки навалено хмизу. Що ви зробите? Створіть знаки, які допоможуть вам орієнтуватися в природі (на конкретній території).

Таку гру можна проводити у лісі, на луках, біля водойми.

Вважаємо, що набути певного рівня екологічних знань і формувати екологічну свідомість можливо тільки при комплексному підході до викладання біології, екології. Достовірні знання про взаємозв'язки в природі, екологічні об'єкти, явища, процеси діти можуть отримати тільки у природі, спостерігаючи, визначаючи, вивчаючи їх.

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА З КУРСУ: „ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА” У ВИМІРАХ БІОЕТИКИ

*Гриньова М.В., Вовк К.О.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

Біоетика – це наука, яка вивчає взаємозв'язки людини з живою природою та із самою собою як частинкою цієї природи [1]. Її мета – створення прийнятної етичної орієнтації, що базується на найбільшій повазі до людської гідності і найдбалішому ставленні до життєвого середовища .

Біоетика являє собою міждисциплінарний напрямок, який захищає фундаментальні людські цінності – право на життя, на самовизначення. Біоетика вивчає проблеми існування живих істот в їх зв'язку з оточуючим середовищем і вносить ідеї гуманізму в педагогічні та медичні технології [2]. Проте втілення цих ідей вимагає глибоких знань, зокрема для студентів педагогічного університету є важливим вивчення курсу „Педагогічні технології: теорія та практика”.

Впровадження комп'ютерних технологій в навчання викликає необхідність видання навчальних посібників нової генерації, що відповідають потребам особистості студента. Навчальні видання нової генерації покликані забезпечити єдність процесу навчання і сучасних інноваційних наукових досліджень, тобто підтверджує доцільність використання нових інформаційних технологій у навчальному процесі і, зокрема, різного роду так званих „Електронних підручників”. Ефект від застосування засобів комп'ютерної техніки у навчання може бути досягнутий лише тоді, коли